

Leisure

Op zoek in Marokko

In Zuid-Marokko is de hippie-vibe nooit helemaal weggetrokken. Geen wonder, want de vrije, mystieke sfeer hing er al voordat de Marrakesh Express arriveerde. Over soefi's, slaven, designers en musici.

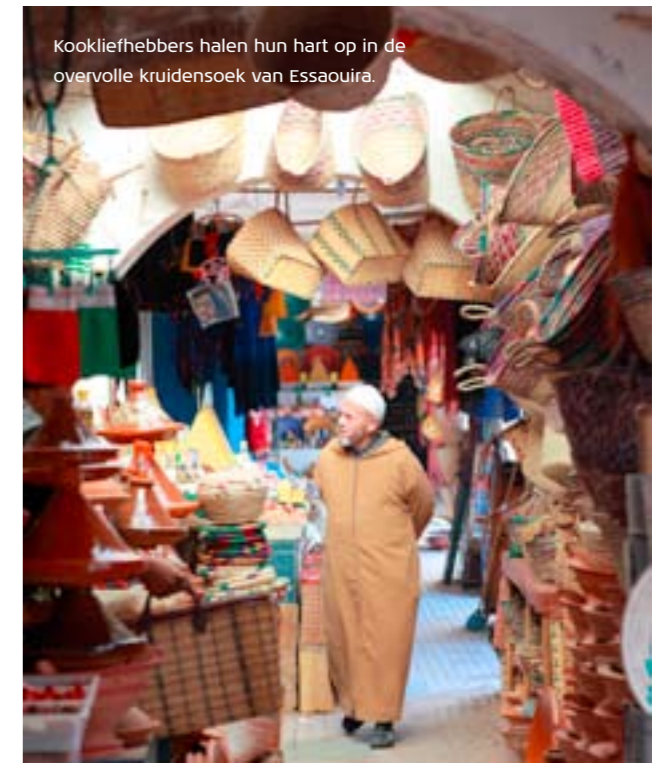
DOOR JURRIAN TEULINGS - FOTOGRAFIE JAN ZWART

Bij dit stalletje vlakbij de vissershaven van Essaouira kunnen reizigers hun dorst lessen met frisse mandarijn-, sinaasappel- of grapefruitsap.

De soeks van Marrakesh worden opgesierd door prachtige poorten en deuren.

Kookliefhebbers halen hun hart op in de overvolle kruidensoek van Essaouira.

Van **Hollandse directheid** zijn de zoekhandelaren niet gediend. Begin vooral eerst met een **gesprek** over het prachtige weer, voordat u naar de prijs van een **fabelachtig mooi tapijt** vraagt.

Er is een moment, onderweg van Marrakesh naar de kustplaats Essaouira, dat de dorpen langs de weg van kleur beginnen te veranderen. Ergens halverwege is de bebouwing nog oker en groen, maar gaandeweg overheersen blauw en wit. De kleuren van aarde en vegetatie maken plaats voor de kleuren van zee en hemel. Je hoeft geen *Gnawa* te zijn om te voelen dat hier andere geesten huizen, maar het helpt: de mystieke traditie van de leden van deze soefi-orde leert hun dat verschillende kleuren voor verschillende geesten staan. Het landschap van zuidelijk Marokko wemelt ervan.

Dampende ketels en sissende grills

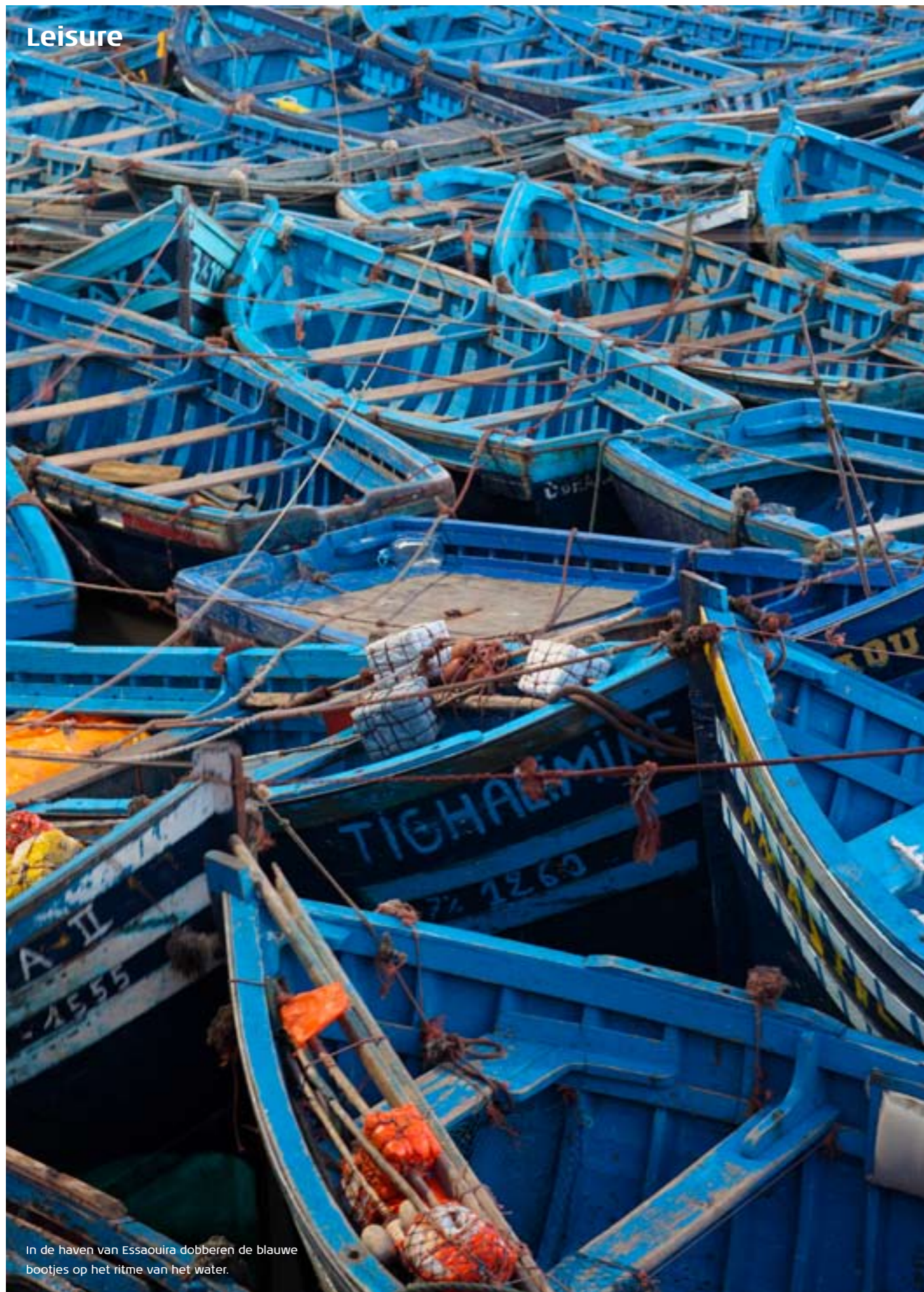
Nergens in Noord-Afrika is zoveel leven als op het Plein des Doods. *Djeema El Fna*, zoals het centrale kruispunt van Marrakesh' medina in het Arabisch heet, trekt dagelijks duizenden bezoekers. Onder hen een bonte stoet van acrobaten, schrijvers, waterverkopers, kruidendokters,

bedelaars, slangenbezweerders en tandentrekkingen. Ze stromen over het plein als de getijden over een strand. In de lome uren van de middag ebt de energie even weg, maar na zonsondergang barst de chaos in volle hevigheid los. Kraampjes verschijnen, en het plein verandert in een openluchtrestaurant. Een universum van kerosinelampen licht op rond dampende ketels en sissende grills. De gezamenlijke walm van tientallen openluchtkeukentjes vormt een rookgordijn vol schimmen. De mystieke sfeer wordt nog eens extra aangezet door de soundtrack van het plein, die wordt verzorgd door de Gnawa. Ze zijn afstammelingen van zwarte slaven die hier tot aan het begin van de vorige eeuw werden verhandeld. Tegenwoordig vervullen ze de rol van helers en mystici in de samenleving. Met het ritmische geluid van hun trommels, ijzeren castagnetten en *gumbri* (een kruising tussen luit en basgitaar) wekken ze trances en euforie op – al dan niet met een extra zetje van wat lokale hasj.

De laatste oase

Het voelt ver weg, maar in feite is het vlak bij Europa. Struikel over de Rots van Gibraltar en u bent in Marokko. Maak een koprol over het Rifgebergte en u landt aan de voet van de Atlas. Vliegen kan ook: vanaf Amsterdam is het slechts een paar uur, en Casablanca is net een borrel verder dan een Spaanse strandvakantie. Geen wonder dat het land in de jaren zestig overstroomd werd door hippies. Het was zo exotisch als India, zo geestverruimend als Afghanistan, maar een stuk dichterbij. In Marrakesh, de laatste oase voor het Atlasgebergte, met daarachter duizenden kilometers onverbiddelijke woestijn, waren bezoekers niets nieuws. De infrastructuur van plezier en vertoeven had zich al honderden jaren eerder gevestigd. Karavanen richting Sahel vulden er hun voorraden aan voor de tocht door het grote niets, of keerden daar juist van terug, beladen met handelswaren en uitgeputte manschappen die geen duin of kameel meer konden zien. In zekere zin draait de

Leisure

In de haven van Essaouira dobberen de blauwe bootjes op het ritme van het water.

Ooit **verbond** de haven van Essaouira Europa met het **Afrikaanse achterland** tot in Timboektoe

Het uitzicht op het plein bij de haven van Essaouira. De krijsende meeuwen worden aangetrokken door de vissersboten bij de toren.

Aan kleur geen gebrek in Essaouira; de straten zijn felblauw en wit gekleurd.

stad nog steeds om dezelfde twee dingen: inkopen doen en ontspannen.

Een sterk in prijs gereduceerde wonderlamp

De doolhofachtige soeks van Marrakesh zijn legendarisch. *Souk des Babouches* is geheel gewijd aan puntslippers, *Souk Al-Attarin* is, hoewel letterlijk vertaald een kruidenmarkt, vooral in toeristische snuisterijen gespecialiseerd. In de duistere *Souk Haddadin* vonkt het werk van ijzersmeden, *Souk Sermarine* is deels stinkende eiermarkt, deels geurige kruiden en specerijenmarkt. De *Criée Berbère*, de berberveiling, is, u raadt het al, vooral een aangelegenheid van kleden en tapijten, en als u mannen met paarse onderarmen ziet naderen, kan de *Souk des Teintures*, waar stoffen van felle kleuren worden voorzien, niet ver weg zijn. Tel daarbij op dat Marokkaanse verkopers waarschijnlijk de meest gewiekste in hun soort zijn, en u moet ervoor waken dat u hier niet in een cartooneske werveling wordt gezogen

die u pas uitspuugt als u eruiziet als een personage uit het verhaal van Aladdin, inclusief de (speciaál voor u!) sterk in prijs gereduceerde wonderlamp.

Luxe oriëntalisme

Eerst kwamen er de rijken. In de jaren dertig van de vorige eeuw vestigde de Franse elite zich er en bouwde art-decopaleisjes tussen de palmbomen van Guéliz, de Europese wijk die ontstond bij de Arabische medina. In hun kielzog volgden kunstenaars, rocksterren en andere baanbrekers. Een aantal van hen bleef voorgoed hangen, en vestigden fascinerende restaurants, galleries, tuinen en hotels. Armani en Hermes komen er nog graag. Yves Saint Laurent heeft er vorig jaar zijn laatste rustplaats gevonden, uitgestrooid in de botanische tuin van zijn villa. De mix van Europese chic en Arabische traditie die ontstond, is tot op de dag van vandaag een van de grote trekpleisters. De cultuur van weelderige *riad-hotels* – gerestaureerde Marokkaanse >>

Even lachen!

De mensen, met hun fraaie gewaden en **djellaba's**, geven nóg meer kleur aan de straten en steegjes. Hoewel het verleidelijk is om de mensen op **de foto** te zetten, stellen ze het op prijs als u het **niet stiekem** doet, maar eerst even een praatje aanknoopt.

In eerste instantie wilden Saïda en haar oma niet op de foto. Maar na een grapje en het trekken van een gek gezicht, barstten ze beiden spontaan in lachen uit.

koopmanshuizen – was niet een geheel Marokkaanse vinding. Met de hippies van de Marrakesh Express arriveerde hier ook Bill Willis, een Amerikaanse architect, op zoek naar een stijlvol onderkomen voor de steenrijke Amerikaanse filantroop Paul Getty jr. Het vleugje camp dat hij toevoegde aan het bestaande palet van glanzend *tadelakt* (glanspleister) en het traditionele *zellige*-tegelwerk, sloot zo goed aan op het oriëntalistische droombeeld van menig gedistingeerd reiziger, dat het een kleine revolutie ontketende. De ene na de andere riad werd omgebouwd tot hotel, het ene nog exclusiever en hipper dan het andere, met een opleving van lokale ambachten als gevolg. Willis is nooit meer vertrokken. En de trend woekerde voort, westwaarts naar Marrakesh' relaxte broertje aan de kust: Essaouira.

Windy City Africa

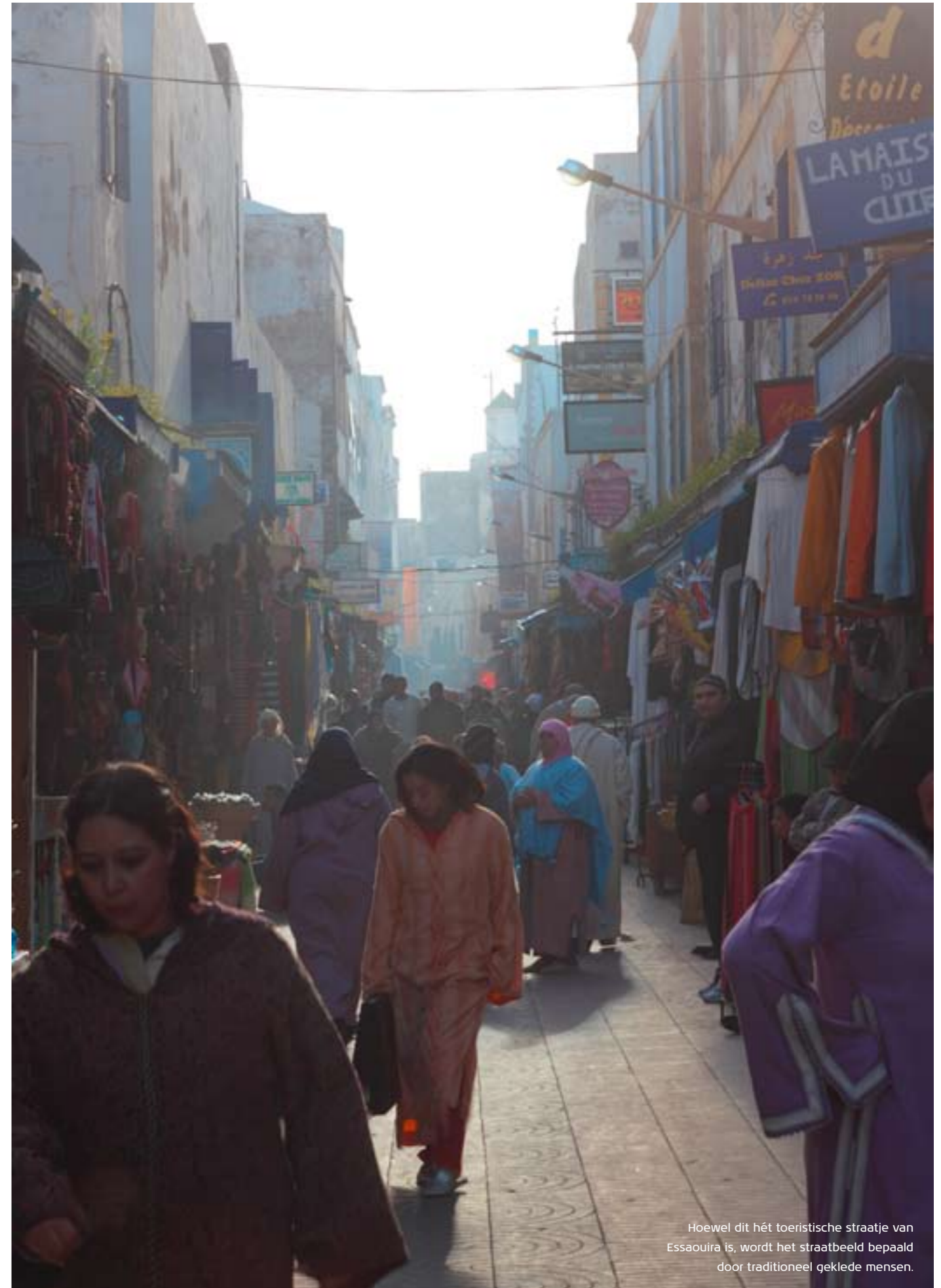
Het was om te beginnen al pittoresk; de naam Essaouira betekent nota bene 'mooi

ontworpen'. Die kwalificatie kreeg het in de achttiende eeuw al, nadat de toenmalige sultan een Franse stedenbouwkundige had ingehuurd om zijn handelspost van het nodige cachet te voorzien. De hoofdstraten zijn netjes recht, maar eromheen is het een doolhof van marktjes, steegjes en kleine binnenplaatsjes. 'Pittoresk' is nog een understatement. De witte medina, omringd door een rozerode stadsmuur, is vanuit alle hoeken gezien een plaatje. Van dichtbij zijn de riads – vaak in het bezit van Europeanen – knusse oases van doordacht design. Toch is het nog niet platgelopen door toeristen. Dat kan te maken hebben met het strand, dat zich perfect leent voor voetbalpartijen, maar minder als plek om een schare zonzonaanbidders te parkeren. Het waait er te hard. Op sommigen oefent dat juist weer een extra aantrekkingskracht uit. Vooral onder enthousiaste wind- en kitesurfers staat Essaouira bekend als 'Windy City Africa'. Samen met een relaxte sfeer en een zonnig klimaat is het voor watersporters een ideale bestemming.

Maar van massatoerisme is voorlopig nog geen sprake.

Mierzoete muntthee

In de medina is het soms alsof de middeleeuwen een smaakvolle make-over hebben gekregen, zonder de originele sfeer al te veel aan te tasten. De moderniteit is er met beleid ingegoten. Mannen in djellaba's met puntcapuchons, op weg naar de hammam, delen de straten met jongens in strakke shirts, op weg naar een cocktailbar op een van de dakterrassen. Beiden hebben de lange tafels gedeeld aan de waterkant van Place Moulay Hassan, waar de verse vangst van de dag wordt geserveerd met een schijfje citroen en een baguette. Misschien hebben de jongens de dag kitesurfend doorgebracht in de woeste branding, terwijl de oude mannen toekeken vanaf de kade. De daken van trendy restaurants en riads kijken uit op de Atlantische Oceaan, waar honderden meeuwen op de zilte wind deinen zoals ze dat al eeuwen doen, azend op afval van de vissers, die

Hoewel dit hét toeristische straatje van Essaouira is, wordt het straatbeeld bepaald door traditioneel geklede mensen.

De toenmalige **sultan** huurde een Franse **stedenbouwkundige** in om Essaouira van de nodige **cachet** te voorzien

gehurkt sardientjes schoonmaken op de rotsen voor de kade. De wind volgt zijn eeuwenoude pad over het plein, en absorbeert onderweg de geur van met verse munt beladen karren. Het frisgroene aroma stroomt de nauwe steegjes van de witte medina in, langs kleine terrasjes en de kraampjes van de soek, waar honderden theepotjes de knooppunten vormen van het sociale netwerk van de stad. Iedereen drinkt mierzoete muntthee – ook in de hippe riads. Daar kan echter net zo gemakkelijk worden gekozen voor een caipirinha.

Een Afrikaans Woodstock

Ooit verbond de haven van Essaouira Europa met het Afrikaanse achterland tot in Timboektoe, en alle Europese mogelijkheden hadden hun eigen consulaat in de medina. De gebouwen zijn er nog steeds, maar ze zijn niet de belangrijkste attractie: dat is de geest van de stad. Die is in de eerste plaats muzikaal. De Gnawa ontwikkelden hier hun eigen geluid – net als de slaven in het zuiden van Amerika de Blues creëerden. Hun hypnotiserende, ritmische muziek is geworteld in een mengelmoes van islamitische tradities en animistische rituelen van hun voorouders uit donker Afrika. En het is dat geluid dat Essaouira tegenwoordig de muzikaalste stad van Noord-Afrika maakt.

Elk jaar in juni, in de vijf dagen rondom de midzomernacht, komt het kabbelende bestaan in de straten van de medina in een plotselinge stroomversnelling. Honderdduizenden muzikliefhebbers komen samen voor het Gnawa-Wereldmuziekfestival, dat regelmatig is omschreven als een Noord-Afrikaans Woodstock. Verspreid over verschillende podia treden tientallen Gnawa-broederschappen op, maar er is ook plaats voor jazz, reggae, Braziliaanse en Afro-Cubaanse bands – een smeltkroes van alle denkbare muziek die ergens een link heeft met het Afrikaanse continent. Dit jaar zal het voor de twaalfde keer plaatsvinden – en er worden zo'n half miljoen bezoekers verwacht. Dat is nogal wat, voor een stad met 75 duizend inwoners.

De mythes van Jimi Hendrix

Lang voor de eerste editie van het Gnawa-Wereldmuziekfestival in 1998 had Essa-

ouira al een speciale aantrekkingskracht op muzikliefhebbers uit de hele wereld. Cat Stevens en Frank Zappa ontdekten het al in de jaren zestig, maar het belangrijkste muzikale wapenfeit van de stad stamt uit 1969, toen Jimy Hendrix een bezoek aan de stad bracht, en logeerde in Diabat, een klein dorpje iets ten zuiden van Essaouira. Ook al bleef hij maar een paar dagen, betere pr had de stad niet kunnen wensen. De lokale toeristenindustrie teert er nog steeds op. In de verhalen die de ronde doen, is zijn verblijf tot enkele weken uitgerekt, waarin hij dagelijkse jamsessies hield met lokale musici en links en rechts kinderen verwekte. Het meest hardnekkige

gerucht is dat hij in het halfvergane Portugese fort in de branding ten zuiden van de stad, Borj El Baroud, inspiratie vond voor zijn nummer *Castles Made of Sand*. Dat is een verleidelijke mythe, maar in werkelijkheid had hij het nummer al twee jaar voor zijn vertrek naar Marokko opgenomen. Vooruit, wellicht hebben de geesten van Marokko hem op voorhand bezocht, en hem in een muzikaal delirium een promotionele diashow van het landschap voorgeschoteld. Je weet het maar nooit. Eén ding is zeker: twaalf dagen ná zijn inspirerende bezoek aan Essaouira leverde Hendrix zijn meest begeesterde optreden uit zijn carrière, op het podium van Woodstock. <<

Een muzikwinkel in Essaouira met instrumenten uit de streek.

Tips voor Marokko

Eten en drinken

> Het werk van Bill Willis kan worden bewonderd in restaurant **Dar Yacout**. Sinds 1987 is dit een van Marokko's beroemdste restaurants. Het is wat weggemoffeld in het labyrint van de medina, waar een groezelig voorportaal leidt naar een paleiselijk interieur. Gasten drinken eerst een drankje op het met kaarsen verlichte

Overheerlijke verse munthee.

dakterras, voordat ze langs een zwembad naar een van de met rozenblaadjes bestrooide tafeltjes worden geleid. Daar volgt een eindeloos aantal gangen, opgediend door een klein leger van gecostumeerde bedienden. Let ook op de open haarden in de toiletten! Derb Sidi Ahmed Soussi 79, Bab Doukkala, Marrakesh, tel. (024) 38 29 29
> Spectaculaire zonsouthern gangen over de Atlantische Oceaan zijn het best te aanschouwen op het fijne dakterras van café-restaurant **Taros**, onder het genot van een mojito, margarita, of caipirinha. Op lagere verdiepingen onder andere een bibliotheek waar overdag heerlijk thee kan worden gedronken en op weekendavonden live bands spelen. Er is ook een kunstgalerie en een klein winkeltje. Op alle verdiepingen wordt eten geserveerd. Place Moulay Hassan, Essaouira, tel. (024) 47 64 07, www.taroscafe.com

To do

> Een reis naar Marokko is niet compleet zonder een bezoek aan een stomend hete **hammam**. Hier is geen plaats voor *control freaks*: u dient zich over te geven aan een eeuwenoud

ritueel waarbij behendige handen u van top tot teen schoonscrubben. Als u het toelaat, vouwt uw 'wasassistent' (een stevige man of vrouw) u ook nog in een aantal posities die u niet voor mogelijk hield. Wie het aandurft, komt er als herboren vandaan. Informeer in uw hotel naar de dichtstbijzijnde hammam

> Neem een taxi naar **Diabat**, drie kilometer ten zuiden van Essaouira. In het sfeervolle kleine dorpje huisde in de jaren zestig een hippiegemeenschap die Jimi Hendrix zou hebben bezocht – tenminste twee hotels claimen dat hij er heeft gelogeed. Vlakbij is Borj El Berod, een oud Portugees fort dat als een door de vloed gevangen zandkasteel lijkt te smelten in de oceaan. Wandel over het brede strand terug naar Essaouira – als u moe wordt, staan er kamelen paraat.

Do's-and-don'ts

> Wie het beste wil halen uit de soeks van Marrakesh, laat zich niet opraten door opdringerige tapijtkopers, maar neemt de **personal shopping service** van Laetitia Trouillet in de arm. Die weet de beste deals en waren te destilleren uit het aanbod, dat anders een beetje duizelingwekkend kan zijn. www.lalla.fr

Een hapje eten bij de vishaven van Essaouira.

> Ga niet alleen naar weelderige restaurants waar uitsluitend toeristen komen. Wie een authentieke ervaring wil, doet zelf inkopen op de **vismarkt** van Essaouira, en brengt deze naar de keuken van een restaurantje nabij. Voor ongeveer 25 dirham bereidt men een heerlijk simpel diner waar salade,

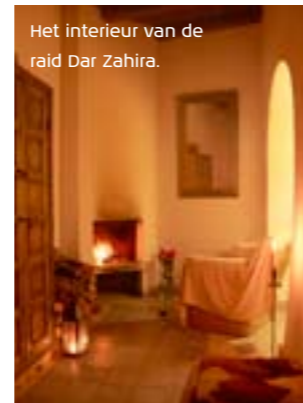
De grote moskee in Casablanca.

olijven en brood aan worden toegevoegd. Erg leuk om te doen.

Slapen

> Bij aankomst in Casablanca even bijkomen in een oase van luxe midden in de oude stad met de medina op loopafstand? Dan is het **Hyatt Regency** een goede keus. Met de zee en de indrukwekkende moskee van Casablanca op loopafstand, en inclusief Marokkaanse Hammam, zwembad en verschillende restaurants, is het Hyatt van alle gemakken voorzien. www.casablanca.regency.hyatt.com
> De onbetwiste **grande dame** der Marokkaanse hotels is het **Al Mamounia** in Marrakesh. Winston Churchill kwam er regelmatig aquareleren op zijn favoriete balkon, Doris

Day zong er *Que Sera, Sera* in kamer 414. Het hotel is sinds 2007 gesloten voor een renovatie onder leiding van de Parijse topdesigner Jacques Garcia. De grote heropening staat gepland in de lente van dit jaar. Avenue Bab Jdid, www.mamounia.com, tel. (024) 38 86 00
> Niets hoort bij Marokko als het verblijf in een riad. Het knusse **Dar Zahira**, nota bene van Nederlandse eigenaars, is daar een goed voorbeeld van: een kleine oase van rust in het hart van de levendige medina van Essaouira. Drie met veel zorg ingerichte verdiepingen rondom een sfeervolle patio met fontein geven er ruimte aan maximaal zes personen. Er zijn twee dakterrassen die uitkijken op de medina, en 's ochtends wordt er een Marokkaans ontbijt geserveerd. Rue Sidi Ahmed Harun, www.darzahira.com

Het interieur van de riad Dar Zahira.

VLIEGEN NAAR MUSCAT

- > **Vluchtuitvoering:** 7 dagen per week, 3 keer per dag, met een overstap op Parijs CDG. Er wordt gevlogen met KLM (Boeing 737) of Air France (Airbus 320) van Amsterdam naar Parijs CDG en met Air France van Parijs CDG naar Casablanca met een Airbus 320.
- > **Vluchtuitvoering:** Amsterdam - Parijs 1 uur en 20 minuten en Parijs CDG - Casablanca 3 uur.
- > **Vliegveld:** Casablanca Mohammed V Airport
- > **Te ontvangen Award Miles per retourticket:**

	Ivory	Silver	Gold	Platinum
Economy Class	1.447	2.170	2.532	2.894
World Business Class	2.170	2.894	3.255	3.617

- > **Retour Award Miles vanaf Amsterdam:** 30.000 Award Miles Economy Class, 45.000 Award Miles Business Class, 15.000 Award Miles upgrade enkele reis.

ADV.